

İlyas TEKİN*

GİRİŞ: Geçen sayıdaki: “İbadetler, Takva ve Güzel Ahlak” başlıklı yazımızda dinin ve bütün ibadetlerin asıl hedefi olan takva ve güzel ahlak-tan bahs ederek sonunda: “**Aslında gerçek ibadetler takva ile birlikte bu şuur ve bilinci de verir. Bu konuda âyeti kerimeler vardır.**” diyerek tamamlamıştık. Kaldığımız yerden devam ederek bu yazımızda bu âyeti kerimelerden ve dolayısıyla takva reçetesinden bahs edeceğiz. Çünkü bize sunulan takva reçetesi, hem dünya ve hem de ahiret için çok faydalı ve önemli bir ilaçtır. Takva, bütün erdemleri kapsayan en geniş kapsamlı bir fazilettir. Nasıl maddî gıdalar maddî olan bedenimizi beslerse, âyeti kerimede geçen “**azığın en hayırlısı olan takva**”¹ da ruhumuzu besler.

a) Takva reçetesi:

Takva kelimesi, Kur’an-ı Kerim’de 17 âyeti kerimede “**takva**” olarak; 49 âyeti kerimede “**takva sahipleri**”, (aynı kökten) çoğul şekliyle “**muttakîn, muttekûn**”; “**kork, korkun**” manasında “**itteki, ittekû**” şeklinde 72 defa; 162 kadar âyeti kerimede de aynı kökten gelen isim ve fiiller şeklinde geçer.²

Takva: “**koruma, esirgeme**” manasına gelen “**vikaye**” kökünden türetilmiş bir kelimedir. Seyyid Şerîf el-Cürçânî, “**et-Tarifât**” isimli terimler sözlüğünde takvanın: “**insanın ibadet ve güzel işler yaparak kendisine acı verecek durumlardan korunması**” şeklinde tarif edildiğini; itaatler konusunda takva denildiği zaman bundan “**ihlâs**”; masiyetler konusunda ise “**terk ve sakınma**”nın kastedildiğini belirtir.³

Şüphesiz bu kadar çok âyeti kerimede geçen **takva** kelimesi, kavram ve muhteva bakımından çok geniş manalar ifade eder. Mesela **Fetih** sûresindeki bir âyeti kerimede: “**müşrik Arapların kalbinde ‘câhiliye hamiyeti’nden bahs edilirken; peygamberimiz ve arkadaşlarının özelliği olarak: ‘sekinet ve takva’dan bahs edilir.**”⁴

“**Câhiliye hamiyeti**”, tam olarak “**hilm/hilim**” (yumuşak huylu) kavramının zıddı olan: “**öfke, gurur, kibir, saldırganlık, barbarlık ve saygısızlık**” manasını; Peygamberimiz ve arkadaşlarının hasleti olan “**sekinet ve takva**” ise: “**ağırbaşlılık, soğukkanlılık, tevazu, insanların şeref ve haysiyetlerine saygı**” ruhunu ifade eder. Takvanın aynı zamanda bir nezaket ve kibarlık fazileti/erdemî olduğunu anlatan âyeti kerimeler de vardır.⁵

Takva Allah Teâlâ’yı sevmek, saymak, onu gücendirmekten korkmak, onun rızasına aykırı olan şeylerden korunmak ve sakınmaktır.

Geçen yazımızda belirttiğimiz gibi, Allah (cc) korkusu demek olan takvayı, psikolojik anlamda bir korku değil, derin bir saygı, her yerde ve her zaman davranışlarda O’nun hoşnutluğunu, bütün arzu ve isteklerin üzerinde tutmak ve “**korku**” yerine “**saygı**” olarak düşünmek daha uygundur. Çünkü takva sahibi, aynı zamanda güzel ahlak sahibi iyi bir mümindir.⁶

Kur’an-ı Kerim’in takva ahlakına bağlı yaşamak isteyenlere hidayet kaynağı/rehberi olarak gönderildiği, Bakara sûresinin 2. âyeti kerimesinde açıkça ifade edilir.

b) Ayeti kerimeler:

1-“**Allah’tan korkun, Allah size öğretir.**”⁷ Bu çok önemli bir hükümdür ve Kur’an-ı Kerim’in en uzun âyeti kerimesinin sonunda geçer. Bu demektir ki, eğer sizler Allah Teâlâ’dan hakkıyla korkar, haramlardan sakınırsanız, O size bilmediklerinizi öğretir. Burada O’nun “**muallim**” yani öğretici, hoca, öğretmen olduğu da vurgulanır. Ki, ilk ve en büyük muallim Hz. Allah (cc)’tır.⁸

2-“**Ey iman edenler, eğer Allah’tan korkarsanız, O, size iyiyi kötüden ayırt ettirecek bir furkan/bir anlayış verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.**”⁹

* Üsküdar E. Milli Eğitim Md. ilyastekin3453@gmail.com

Bu âyeti kerimede takvanın 3 meyvesinden söz edilir: I- İnsana iyi, güzel ve doğruyu kötü, çirkin ve yanlıştan ayırmasını sağlayan temyiz yeteneği, sezgi gücü ve vicdan ölçütü (furkan) verilmesi; II- Allah Teâlâ'nın takva sahibi kullanımın günahlarını örtmesi; III- onları bağışlaması.¹⁰

Burada “**furkan**” tabiri geçer. Ki 7 âyeti kerimede geçen¹¹ ve Kur'an-ı Kerim'in bir ismi olan **Furkan**, 114 sûreden birinin de adıdır.¹² O halde **Furkan** nedir? Arapça “**fark**” kökünden mastar olan **Furkan** kelimesi, sözlükte “**iki şeyin arasını ayırmak**” manasına gelir. Genel olarak ise: “**hakla bâtılı, imanla küfrü, helal ile haramı, iyi ile kötüyü... ayırıp belirlemek**” anlamında kullanıldığı gibi, zıt değerlere sahip olan şeylerin birbirinden seçilip ayrılmasını sağlayan ölçüyü de ifade eder.¹³ Seyyid Şerif el-Cürcânî'ye göre: “**hak ile bâtılı birbirinden ayıran ayrıntılı bilgi**”ye denir.¹⁴ Başka bir ifade ile feraset/firaset, basiret kavramlarıyla da izah edilebilir.

Merhum **Hamdi Yazır** bu âyeti kerimenin tefsirinde şöyle der: “**Ey müminler, siz Allah'tan korkarsanız, her hususta hıyanetten sakınırsınız, takvaya sarılırsanız, o sizin için bir furkan yapar; size bir ayırım gücü ihsan eder. Maddî ve manevî alanda öyle bir farklılık ve imtiyaz bahşeyler ki, “Allah pisi temizden seçer, ayırır.”**¹⁵ âyeti gereğince açık ve kapalı alanlarda hakkı hak olmayandan, iyiyi kötüden, temizi pisten ayırır; sizi her türlü fenalıklardan uzak tutar ve farklı duruma getirir. Sizi gecenin karanlığında bir tanyeri gibi parlak ve aydınlık bir toplum yapar; farklı ve imtiyazlı bir duruma getirir, parlatır da parlatır, şan ve şerefınızı bir nur gibi ufuklar yapar; seyyiatınızı toptan kefarete uğratar, ayıplarınızı iyice örter, dünyada kimseye göstermez...”¹⁶ Ne kadar güzel ifade etmiş.

İnsanın yaşama tarzının; aldığı gıdaların miktar, cins ve kalitesinin, psikolojik temrinlerin (alıştırmaların) ve gerçek ibadetlerle yapılan eğitimin bilgi kaynaklarını etkilediği; ilham, keşif ve sezgi kapılarını açtığı konusunda tecrübeye dayalı bir genel kabul vardır. İbadet ve bilginin imanı arttırması ile takva sayesinde insanın bilimlerini öğrenmesi, amelle zihin ve kalp arasında bir etkileşimin bulunduğunu gösterir. Başka âyeti kerimelerde de takvanın insana problemlerden çıkış yolu sunduğu, hayat yolunda yürürken önünü aydınlatan bir nur oluşturduğu

ifade buyrulur.¹⁶ Şimdi o âyeti kerimelere geçelim:

3- “**Kim ki Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a dayanıp güvenirse, Allah ona yeter. Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.**”¹⁸

Yani Allah Teâlâ ne derse o olur. Çünkü O, bir şeye “**ol**” dedi mi, hiç zaman geçmeksizin, hemen olur.¹⁹ Bu çok az bir zamanda olur. Âyeti kerimede şöyle ifade edilir:

I-“**Bizim emrimiz/buyruğumuz, bir anlık bakış, bir göz kırpması, (gözünü açıp kapatınca ya kadar) bir tek sözden başka bir şey değildir.**”²⁰;

II- “**Kıyametin kopması bir göz kırpması veya daha da az bir zamanda olur.**”²¹ Demek ki kıyametin kopması da bir göz kırpması kadar, hatta daha az bir zamanda olacak.

III- Kıyametin kopması gibi öldükten sonra ikinci sûr'a üflenince ölümlerin dirilmesi de bir anda olacaktır: “**Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere, göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar (bir anda) ayağa kalkmış (birbirlerine) bakıyorlar.**”²² Allah Teâlâ'nın kudretinin ne kadar büyük olduğunu gösterir. Buradaki: “**Allah'ın diledikleri müstesna**”dan maksadın **Cebrail, Mikâil, İsrâfil, Azrâil** ve bazı görevli meleklerin olduğu (onların sonra öleceği) tefsirlerde belirtilir.²³ Âyeti kerime, sûr'a üflemenin iki defa olacağı ve birincisinde kıyametin kopacağı, herkesin öleceği; ikincisinde ise bir anda herkesin dirileceği ba's gününün olacağına delildir.

4- “**Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.**”²⁴

5- “**Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve peygamberine iman edin ki, size rahmetinden iki kat nasip/pay versin, size kendisiyle (ışığıyla) yürüyeceğiniz bir nur ihsan eylesin ve sizi bağışlasın.**”²⁵

Allah Teâlâ'dan hakkıyla korkan insanlar için dünyada onlara yol gösterecek bir nur, ışık, aydınlık ihsan edilmesi, insanın akıl ve vicdanının görevini amaca uygun bir şekilde yerine getirmesini engelleyen maddî ve özellikle manevî faktörlere (günahlara) karşı takva ilacının tavsiye

edilmiş olması, müminler için eşi bulunmaz bir imkân ve fırsattır. Yeter ki bu reçeteye uyulsun! Buna ne kadar da çok ihtiyacımız var. Buradaki **“iki kat nasip/pay”**dan maksadın birisinin önceki peygamberlere imanın mükâfatı, ikincisinin de Hz. **Muhammed**’e (sa) imanın mükâfatı olduğu şeklinde yorumlar vardır.²⁶

Ancak buradaki **“iki kat nasip/pay”** ile **“Ey Rabbimiz, bize dünyada da ahirette de hase-ne/iyilik ver.”**²⁷ âyeti kerimesine uygun olarak hem dünya ve hem de ahirette iyilik manasında düşünebiliriz. Ki, **İsmail Hakkı Bursevî** hazretlerinin yorumu da böyledir.²⁸

Aslında müminlere yol gösteren bir nur ve aydınlığın ahirette tecelli edeceği başka âyeti kerimelerde bildirilir:

6- **“Mümin erkeklerle mümin kadınların ön-lerinden ve sağlarından (ibadet ve amellerinin) nurları aydınlığında yürüyecekleri ve münafık erkeklerle münafık kadınların: ‘mümin-ler, bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım’ diyecekleri kritik günlerden”** bahsedilir.²⁹ Demek ki, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayırt ettirecek ve yol gösterecek bir nur, ışık ve aydınlık, sadece ahirette değil, dünyada da layık olanlara ve hak edenlere ihsan edilir, edilecektir.³⁰

7- **“Eğer, o memleketlerin halkları iman et-seler ve takva sahibi olsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler (in kapılarını) açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlardan dolayı yakalayiverdik.”**³¹

Geçmişten örnek verilerek, eğer günahları sebebiyle o mahvedilen memleketlerin halkı hakkıyla iman edip takva sahibi olsalardı, Allah Teâlâ, elbette üzerlerine yerin ve göğün hayır ve bereketlerini açardı; her tarafta bolluk ve bereket yağar, her işleri yolunda gider, mutluluk ve refahları artardı. Fakat yalanladılar, inanıp korunmadılar ve sonu öyle oldu!³²

Neden geçmişten örnek veriliyor? İbret alınsın diye! Çünkü geçmişte olan, sonra da olur ve aynı şartlar aynı sonuçları doğurur. Demek ki imanla birlikte takvanın sonu bereket, bolluk, mutluluk ve esenliktir. Bu bakımdan takva reçetesi, yer ve göklerin rahmet, bolluk ve bereketini celbeden bir sebeptir. Burada **“gökten ve yerden gelen bereket”** ile ilk akla gelen yağmur, ziraî mahsuller ve hayvansal ürünlerdir.

Fakat bunun her türlü maddî ve manevî hayırları kapsadığını düşünmek, âyeti kerimenin maksadına daha uygundur.³³

8- Kurbandan bahs eden bir âyeti kerime: **“El-bette onların ne etleri, ne de kanları Allah’a ulaşmaz; fakat sadece sizin takvanız O’na ulaşır.”**³⁴ Kurbanda da önemli olan niyet, ihlâs ve takvadır.

9- Hacdan bahs eden âyeti kerimenin sonu şöyle: **“Azık edinin. Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri, takva sahibi olun/bana karşı gelmekten sakının.”**³⁵

Tefsirlerde verilen bilgilere göre, özellikle **Ye-menli** hacılar, güya Allah Teâlâ’ya tevekkül ettiklerini söyleyerek hazırlık yapmadan, azık almadan hac yolculuğuna çıkar, sonra da başkalarından yardım istemek zorunda kalırlardı. Bu sebeple **“azık edinin”** uyarısından hemen sonra: **“Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır.”** buyurularak hac yolculuğuna hazırlıksız çıkıp sonra da insanlardan yiyecek- içecek istemenin iyi bir davranış olmadığına ve takvaya da aykırı olduğuna işaret edilir. **“Azık edinin”** ifadesi, **“hayırlı ameller işleyerek ahiret hazırlığı yapın”** manasında yorumlansa da, bu ifadeyi hem dü-yevî, hem uhrevî, hem maddî ve hem de manevî hazırlığı da kapsayacak şekilde anlamak daha doğru olur.³⁶

9- İdeal olan: **“Allah’tan O’na yaraşır şekilde hakkıyla korkun”**³⁷ ifadesi, takvanın en mü-kemmeli ve en yüksek mertebesini anlatır. Ancak buna gücünüz yetmezse: **“Gücünüzün yettiği kadar takva sahibi olun.”**³⁸ âyeti kerimesiyle **“gücünüzün yettiği kadar”** ifadesiyle hafifletilmiştir. Yani hakkıyla korkmaya gücünüz (yeter ama yine de) tam uyamazsanız, gücünüzün yettiği kadar O’ndan korkun ve takva sahibi olun, demektir.³⁹

10- **“Allah’tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz.”**⁴⁰ âyeti kerimesi, kurtuluşun reçetesinin takva olduğunu açıkça göstermektedir.⁴¹

11- **“Allah’tan korkun ve bilin ki, Allah mut-takilerle (takva sahipleriyle) beraberdir.”**⁴² Buradaki maiyet/yakınlık/beraber olmak, elbette ki manevi yakınlıktır. Yani Allah Teâlâ daima takva sahipleriyle beraberdir, her zaman onların yardımcısıdır. Şu halde Allah (cc) ile beraber olmak isteyenler takva reçetesine devam etmelidirler.⁴³

SONUÇ: Yukarıda izahları yapılan âyeti kerimeler gösteriyor ki, takva hem dünya ve hem de ahiret için çok önemli bir reçete ve ilaçtır. Takva sahibi insanlara Allah Teâlâ, hem bilmediklerini öğretir ve hem de onlara iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıracak bir furkan, bir anlayış/feraset/firasat, basiret ve bir çıkış yolu ihsan eder. Takva, hem dünyada ve hem de ahirette sahiplerine yol gösteren bir nur, ışık ve aydınlık olur. Takva, yer ve göklerin rahmet, bolluk ve bereketini celbeden; sonu mutluluk ve esenlik olan; dünya ve ahiret azığının en hayırlısı, bir kurtuluş reçetesidir. Hz. Allah (cc), cümlemize bu reçeteyi hakkıyla, en azından gücümüzün yettiği kadar uygulamayı nasip eylesin.

- 1-Bakara sûresi /2, âyet: 197.
- 2-Bkz. Abdalbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cemül-mufehres li elfâzıl-Kur'ani-Kerim, Beyrut tarihsiz, s: 758-761; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 1, s: 314.
- 3-Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 1, s: 313-314.
- 4-Fetih sûresi /48, âyet: 26.
- 5-Bkz. Bakara sûresi /2, âyet: 189; Hucûrât sûresi /49, âyet: 1-3; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 1, s: 315.
- 6-Tekin, İlyas, İbadetler, Takva ve Güzel Ahlak, Türkay dergi, Nisan 2023, sayı: 68, s: 44-49.
- 7-Bakara sûresi /2, âyet: 282.
- 8-Bkz. Tekin, İlyas, Kur'an-ı Kerim'de Muallim, Türkay dergi, Kasım 2020, s: 23-26, Ocak 2021, s: 51-53, Şubat 2021, s: 37-40, Nisan 2021, s: 33-35.
- 9-Enfâl sûresi /9, âyet: 29.
- 10-Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 2, s: 683.
- 11-Bkz. Abdalbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cemül-mufehres li elfâzıl-Kur'ani-Kerim, Beyrut tarihsiz, s: 517.
- 12-Furkan sûresi /25.
- 13-Bkz. Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 337; Râgıb el-İsfahânî, el-Müredât, 'frk' maddesi.
- 14-Seyyid Şerif el-Cürçânî, et-Ta'rîfât, 'Furkan' maddesi. Bkz. İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1996, c: 13, s: 220.
- 15-Enfâl sûresi /9, âyet: 37.
- 16-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2392; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 21.
- 17- Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 2, s: 683.
- 18-Talak sûresi /65, âyet: 2-3.
- 19-Yâsin sûresi /36, âyet: 82.
- 20-Kamer sûresi /54, âyet: 50.
- 21-Nahl sûresi /16, âyet: 77.
- 22-Zümer sûresi /39, âyet: 68.
- 23-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4137; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 8, s: 136-140; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri,

- Kahire 1964, c: 2, s: 173; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 4, s: 634; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Komisyon, TDV, Ankara 2012, s: 465.
- 24-Talak sûresi /65, âyet: 4. Bkz. Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, s: 5062-5093-5069; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 9, s: 31-35.
- 25-Hadid sûresi /57, âyet: 28.
- 26-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, s: 4768; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 238; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 2, s: 683.
- 27-Bakara sûresi /2, âyet: 201.
- 28-Bkz. Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 9, s: 385.
- 29-Hadîd sûresi /57, âyet: 12-13. Bkz. Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, s: 4739-4741; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 236-237; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 9, s: 359-363.
- 30-Bkz. Tahrim sûresi /66, âyet: 8. Bu âyeti kerimede de ahiretteki yol gösterecek nur/ışık ve aydınlıktan bahs edilir.
- 31-A'raf sûresi /7, âyet: 96.
- 32-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 3, s: 220; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 196; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 206.
- 33-Bkz. Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 196; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 3, s: 206; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 2, s: 560.
- 34-Hac sûresi /22, âyet: 37. Bkz. Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 2, s: 50.
- 35-Bakara sûresi /2, âyet: 197.
- 36-Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-gayb, Beyrut 1990, V, 168-169; Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 57; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 315; Kur'an Yolu Tefsiri, Komisyon, DİB, Ankara 2007, c: 1, s: 313.
- 37-Âli İmrân sûresi /3, âyet: 102.
- 38-Tegâbûn sûresi /64, âyet: 16.
- 39-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, s: 5038-5039; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 10, s: 19-20; Bkz. Haşr sûresi /59, âyet: 7, 9.
- 40-Bakara sûresi /2, âyet: 189.
- 41-Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 304.
- 42-Bakara sûresi /2, âyet: 194.
- 43-Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 307.